

JOURNAL of SOCIAL and HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (JSHSR)

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Received/Makale Geliş 22.08.2021
Published /Yayınlanma 29.10.2021
Article Type/Makale Türü Research Article

Citation/Alıntı: Aliyev, J. (2021). Azerbaycan'da eğitim sistemi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 8(74), 2489-2495.
<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.2686>

Javid ALİYEV

<https://orcid.org/0000-0003-3393-497X>

Kocaeli Üniversitesi, İktisadi Gelişme ve Uluslararası İktisat Bölümü / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli / Türkiye

AZERBAYCAN'DA EĞİTİM SİSTEMİ EDUCATION SYSTEM IN AZERBAIJAN

ÖZET

Azerbaycan eğitim sisteminin yaranması bin yıl öncelere tesadüf etmektedir. Eğitim sistemi günümüze ulaşana kadar farklı unsurlar tarafından şekillendirilmiştir. Azerbaycan tarihine göre ülkenin eğitim sistemi M.Ö. III. yüzyılda başlamış ve ilk eğitim sistemi VIII. yüzyılda kurulmuştur. Hemen her dönemde önemini koruyan eğitim üç kronolojik dönemden oluşmaktadır: İslam öncesi dönem, Çarlık Rusyası ve bağımsızlık sonrası dönem.

Sovyetler Birliği'nin sona ermesinden sonra, tüm Sovyet sonrası ülkelerde, sosyal hayata ve modern dünya standartlarına uygunlaşma yolunda bağımsızlığın kökenini oluşturmaya yönelik süreçler başladı. Yeni bağımsızlık kazanmış ülkeler için en hayati görevlerden biri, eski eğitim yapısından kurtulmak, onu yeni sosyoekonomik koşullara göre modernize etmek ve gelişmiş dünya standartlarında birleştirmektir.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde genel eğitim 3 kademedir: İlkokul, Ortaokul ve Lise. Genel 11 yıl süren genel öğrenim, istenirse daha erken de tamamlanabilmektedir. 2019-2020 öğrenim yılı itibarıyla Azerbaycan Cumhuriyeti'nde ortaokul sayısı 4433, eğitim gören öğrenci sayısı 1.606.105 ve öğretmen sayısı 151.561 kişi olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, eğitim, okul

ABSTRACT

The creation of the Azerbaijan education system coincides with a thousand years ago. The education system has been shaped by different elements until today. According to the history of Azerbaijan, the country's education system dates back to BC. III. century and the first education system VIII. It was founded in the century. Education, which maintains its importance in almost every period, consists of three chronological periods: the pre-Islamic period, Tsarist Russia, and the post-independence period.

After the end of the Soviet Union, processes began in all post-Soviet countries to establish the origin of independence on the way to conformity to social life and modern world standards. One of the most vital tasks for the newly independent countries was to get rid of the old educational structure, to modernize it according to the new socioeconomic conditions, and to combine it in developed world standards.

General education in the Republic of Azerbaijan consists of 3 levels. Elementary, Middle and High School. General education, which lasts for 11 years, can be completed earlier if desired. As of the 2019-2020 academic year, the number of secondary schools in the Republic of Azerbaijan is 4433, the number of students studying is 1.606.105 and

the number of teachers is 151.561.

Keywords: Azerbaijan, education, school

1. GİRİŞ

Azerbaycan coğrafyasında eğitimin kökleri çok eskilere dayanmaktadır. Bu coğrafya, çok eski çağlardan beri insanların yaşadığı alanlar olarak bilinmektedir. Bölgenin stratejik konumu, sahip olduğu doğal kaynaklar ve toprakların bolluğu, antik çağlardan beri sadece insanların bu bölgeye yerleşmesine izin vermekle kalmamış, onlarca kabile, topluluk, millet ve devleti bölgeye müdahale etmeye sevk etmiştir.

Bu nedenle yüzyıllar boyunca yerel sakinlerin varlığı ve yabancı müdahalesi her zaman yeni öğretilerin, kültürlerin ve fikirlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. İnsanlar bu düşüncelerini bazen ilkel resimlere, bazen mitlere, destanlara, masallara, bazen de çok değerli roman ve şiirlere dökerler.

Issue/Sayı: 75

Volume/Cilt: 8

jshsr.org

ISSN: 2459-1149

Azerbaycan'da Kobustan ve Gemikaya mağaralarında bulunan 3000-3500 dönemine ait ilkel duvar resimleri, bu kişilerin bilgi ve düşüncelerinin bir yansıması olarak görülebilir. Yüzyıllar boyunca, Midyan devletinde hayatın güzellikleri, dünya, insan karakteri ve kişiliği hakkında fikirler oluştu.

Azerbaycan kökenli Dede Korkut destanları da bölge halkının dünya görüşünü ve ahlakını ortaya koymaktadır. Azerbaycan halkının geçmişini, ahlaki ve milli değerlerini yansıtan eğitici "şarkılar" oluşturulmuştur. Bunlar ninnilerdir, belirli gün ve saatlerde, mevsimlerde ve ritüellerde söylenen maniler (Hesenov ve Agayev, 2007: 7).

Tarihi kaynaklardan edinilen bilgilere göre Azerbaycan'da eğitim veren ilk okullar MÖ 3. yüzyıldan itibaren var olmuştur. Eğitime önem veren eğitim sistemi yüzyıllar boyunca oluşturulmuştur. 5. yüzyılda Arnavutluk'ta 52 harfli alfabe oluşturulduktan sonra kiliselerde saray yöneticilerinin ve dini liderlerin çocukları için okullar açılmış, eserler yazılmış, önemli kitapların yeni nüshaları basılmış ve bu kitaplar okullarda toplanmıştır.

2. AZERBAYCAN EĞİTİM DÖNEMLERİ

642'de başlayan Arap akınları nedeniyle Azerbaycan 7-9. Yüzyıllarda Arap Hilafetinin egemenliği altında kalmıştır (Bunyadov, 2005: 66). Bu nedenle eğitimde olduğu gibi yönetimde, ekonomide ve sosyal alanda da İslami ilkeler esas alınmaktaydı. Devlet dili Arapça olmakta ve bütün önemli ilmî ve tarihi eserler Arapça yazılmaktaydı (İsmayilov, 2003: 103).

13. yüzyılın en önemli bilim merkezlerinden biri, 1259 yılında bilim adamı Nesreddin Tusi tarafından kurulan ve 50 yıldır faaliyet gösteren Maragha Rasathanesidir (Eliyarlı, 1996: 335). 13. yüzyılda Tebriz çevresindeki Reb-e-Reshidi bölgesindeki üniversite ile birlikte ilköğretim okulu, lise, kütüphane, rasathane, sağlık merkezi gibi faaliyette bulunmuş ve burada müzik, mimarlık, hattatlık gibi güzel sanat bilimleri öğretilmiştir (Mollaev, 1996: 140). 11-14. yüzyıllar boyunca bölgenin yüksek öğretim kurumları dünya çapında tanınmaktadır. 15-16. yüzyıllar boyunca birçok ilde medrese ve mektep gibi okullar eğitim vermiştir. Burada dini derslerin yanı sıra matematik, mantık, felsefe, astronomi gibi dersler de verilmekteydi.

19. yüzyılın ikinci yarısında mektepler ve medreseler ülkede önemli eğitim kurumlarıydı. Ülkede 500 ila 700 arasında böyle okul vardı. 1876'da açılan Kori okulu (seminer) ve 1879'da Azerbaycan'da açılan şube, o dönemin öğretmenlerinin yetiştirilmesinde büyük önem taşımaktadır. Şube Başkanı A.Ö. Chernyaevsky, yerel öğrenciler için önemli eğitim faaliyetlerinde yer almaktadır. Dönemin önemli eğitimcilerinden C. Mamedkuluzade, N. Narimanov, Reşit Bey Efendiev, Kh. Mahmutbeyov ve F. Kocherli de bu medresede eğitim görmüşlerdir. Bu kişiler Azerbaycan ders kitaplarının hazırlanmasında önemli rol oynamışlardır (Ağayev, 2014: 23).

SSCB döneminde 1969'dan 1982'ye kadar Azerbaycan'da ilkokul sayısı 1600'den 1875'e, öğrenci sayısı 110 binden 147 bine yükselmiştir (Merdanov, 2003: 2). Aynı kaynağa göre 1970 yılında 368.000 olan lise öğrenci sayısı 1982 yılında 710.000'e ulaşmıştır.

1984-1987 yıllarında SSCB topraklarında gerçekleştirilen genel orta ve mesleki eğitim alanında birçok reform Azerbaycan'da da gerçekleştirilmiştir. Özellikle bağımsızlık dönemine giren Azerbaycan'da 6 yaşında eğitime başlama ve 11 yıl eğitime devam etme kararı yürürlüğe girmiştir.

18 Ekim 1991'de resmen ilan edilen bağımsızlıktan sonra, her şeyde olduğu gibi eğitimde de değişiklikler olması gerekiyordu ve bu değişikliklere hemen başlandı. Ancak 70 yıldır tek ideolojik sistem üzerine kurulu ve tek merkezden kontrol edilen sistemi değiştirmek baya zor bir süreç olmaktadır.

3. AZERBAYCAN EĞİTİM SİSTEMİ

Azerbaycan son yıllarda gelişmiş ülkelerden biri olmak için çok sayıda projeye imza attı. Eğitim sistemi, önde gelen önceliklerden biri olarak her zaman ülke liderliğinin odak noktasındadır.

1999 yılında ilk ve yüksek öğretimde reform programı onaylandı ve değişiklikler başladı. Eğitim Bakanlığı ana reform organıdır ve bakanlığa ek olarak diğer devlet kurumları, uluslararası ve yerel kuruluşlar da katkıda bulunur. Azerbaycan'ın 2005 yılında Bologna Sürecine katılımı, yüksek kalite, akademik seferberlik ve dünyada yüksek tanınırlık için koşullar yaratmaktadır. Şu anda Azerbaycan'da genel orta öğretim 11 yaşında ve istatistiklere göre çocukların okula kaydı (1-11. sınıflar) yüzde 95'tir. Azerbaycan'da çocukların okul öncesi eğitime katılımı %17,6'dır (şehirlerde %25,7 ve kırsal alanlarda

%9,5). Ülkede 6.283 eğitim kurumu var ve okuma yazma oranı %99.8 (Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi [ADİK], 2020).

- 2008-2012 için Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Eğitim Sisteminin Bilgilendirilmesine İlişkin Devlet Programı: program, okullarda bilgi teknolojisi ve iletişim düzeyini en üst düzeye çıkarmak için ulusal düzeyde uygulanmaktadır.

- Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Teknik Mesleki Eğitimin Geliştirilmesi Devlet Programı (2007-2012): teknik mesleki eğitimin güçlendirilmesine, üst düzey personelin yetiştirilmesine, ülkenin ekonomik kalkınmasını teşvik edecek becerilerin geliştirilmesine hizmet eder.

- 2007-2015 Yılı Azerbaycan Gençliğinin Yurtdışı Eğitimi Devlet Programı, beşeri sermayenin geliştirilmesi için çeşitli alanlarda son derece deneyimli ve bilgili uzmanlar ve dünya deneyimine sahip yöneticiler yetiştirmek için uygulanmaktadır. Şu anda yurt dışında okuyan öğrenci sayısı 1.000'e ulaştı.

- 2009-2013 Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Öğrenim Sisteminde Reformlara İlişkin Devlet Programı: yüksek öğrenimin içeriğini Bologna Süreci ilkelerine uyarlayarak yüksek öğretim alanında reformların uygulanması, bilgi ve becerilerin artırılmasına dayalı olarak Ekonomi. modern toplumun gereksinimlerini karşılar.

Aralık 2012'de Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın karnamesi ile onaylanan "Azerbaycan 2020: Gelecek Vizyonu" geliştirme konsepti, büyük önem taşıyan stratejik bir belgedir. Konsept, yoksulluğu azaltmak, istihdamı artırmak, hassas grupların sosyal korunmasını sağlamak, girişimciliği geliştirmek, doğal kaynakların kullanımını azaltmak ve diğer konular için kapsamlı bir kalkınma programı ortaya koymaktadır. Bu belge, Azerbaycan'da 2020 yılına kadar ulusal kalkınma stratejisinin yönlerini, doğrudan eğitimle ilgili alanlarda bilimsel potansiyeli güçlendirmeyi, yenilikleri desteklemeyi, bilgi ve iletişim teknolojilerini geliştirmeyi, bilgi toplumuna geçişi, insan sermayesini geliştirmeyi ve modern eğitim sisteminin oluşumunu tanımlamaktadır (Mammadov, 2014).

4. AZERBAJYCAN'DA EĞİTİMİN AŞAMALARI

Eğitim Kanununun 11. maddesine göre eğitimin aşamaları aşağıdaki gibi olmaktadır:

1. Okul Öncesi Eğitim
2. Genel Orta Eğitim
3. Meslek – İhtisas Eğitimi
4. Lisanüstü ve Yaygın Eğitim

4.1. Okul Öncesi Eğitim

Azerbaycan coğrafyasında eğitim her zaman önemini korumuş ve ülkenin gelişiminde temel faktörlerden biri olarak görülmüştür. Bu önem özellikle Sovyet döneminde daha da artmıştır. Sonuç olarak Azerbaycan'ın yeni Türk cumhuriyetleri arasında eğitim ve kültür düzeyi en yüksek ülke olduğunu söyleyebiliriz (Saray, 1996: 13).

Eğitimin ilk kademesi olan okul öncesi eğitime de büyük önem verilmektedir. Okul öncesi eğitime ilişkin yasal normlar, Azerbaycan Eğitim Yasası'nın 14. maddesinde belirtilmiştir. Bu kanuna göre okul öncesi eğitim, 1,5-6 yaş arası bebek ve çocuklara ailelerinde veya okul öncesi eğitim kurumlarında verilmektedir.

Bu eğitim kurumlarında eğitim kanunu gereği kahramanlık, hane halkı ve vatanseverlik konulu oyunlar düzenlenmekte, temel bilikler öğretilmektedir. Yabancı dil eğitimi, Azerbaycan dilini öğrenme önceliği ile başlar. Üstün yetenekli çocuklar için özel gruplar oluşturularak eğitim gerçekleştirilir. Ayrıca öğrencilere müzik, resim, jimnastik, koreografi, yüzme, konuşma ve dans gibi ek dersler de verilebilir (Eğitim Kanunu, 1993: 11). Bağımsızlıktan sonra 1996 yılında erken çocukluk eğitimi ile ilgili ilk milli eğitim ve öğretim programı hazırlanmıştır (Yıldırım, 2014: 129).

Okul öncesi eğitim, aile ve kurum işbirliği ile uygun kurumlarda, ailelerin istekleri doğrultusunda verilmektedir. Çoğu aile okul öncesi eğitimi önemli görürken, genellikle eğitimi, kültürlü ve sosyoekonomik düzeyi yüksek çalışan aileleri tercih etmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından da eğitim kurumu olarak kabul edilen bu okullara devam eden öğrencilere devlet maddi ve maddi destek güvencesi sağlamaktadır. Azerbaycan Cumhuriyeti bağımsızlığını kazandığı andan itibaren devletten okul öncesi eğitimin önemi ve desteği sürekli artmaktadır. Ancak günümüzde okul öncesi eğitimde hala

önemli sorunlar bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi, bu eğitim kurumlarının ülke topraklarının sadece %20'sine hizmet verebilmesi ve öğrencilerin yaklaşık %20'sinin bu kurumlarda eğitim almasıdır (Merdanov, 2005: 14). Yukarıdaki kaynaktan verilen bilgilere göre şunlar söylenebilir. Günümüzde okul öncesi eğitim kurumlarının müfredatları güncellenmemekte ve günümüz şartlarına uygun hale getirilmemektedir. Aynı zamanda gerekli eğitim ve öğretim programları, öğretim yöntemleri, materyalleri, araç ve gereçleri tam ve geliştirici işlevlere sahip değildir. Bu nedenle daha modern ve zengin müfredat ve eğitim programlarının hazırlanması ve geliştirilmesi gerekmektedir (Baghırzade, 2016).

Okul öncesi eğitim kurumlarında sağlık hizmetleri istenilen düzeyde sağlanamamaktadır. Öğrenciler, anaokullarında ve kreşlerde almaları gereken temel sağlık hizmetinin yalnızca yarısını alırlar. Bir diğer önemli sorun da eğitilmiş öğretmen kadrosudur. Mevcut öğretim kadrosu hem nicelik hem de nitelik olarak yetersizdir. Eğitim kurumlarında üniversite mezunlarının payı %23, temel eğitime sahip öğretmenlerin payı %65, ortaokul mezunlarının payı ise %11'dir (Devlet İstatistik Komitesi, 2020).

4.2. Anaokullar ve Kreşler

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde çeşitli okul öncesi eğitim kurumları bulunmaktadır. Bunlardan en yaygın kreşler ve anaokullar olmaktadır. 1,5 ila 2 yaş arası çocuklar anaokullarında ve 3 ila 6 yaş arası çocuklar anaokullarında eğitim alabilirler. Ayrıca okul bahçeleri olarak bilinen her hangi bir okulun bünyesinde açılmış olan kurumlar da bulunmaktadır.

2019/2020 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti'nde okul öncesi eğitim kurumlarının sayısı 1840, eğitim gören öğrenci sayısı 128.826 kişidir. Bu kurumlarda eğitim veren öğretmen sayısı yaklaşık 17.390 kişidir (Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, 2020). Aşağıdaki tabloda 2015-2020 yıllarını kapsayan istatistikler yer almaktadır.

Tablo 1: Okul Öncesi Eğitim Kurumları İstatistikleri

Yıllar	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020
Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Sayı	1722	1750	1785	1803	1840
Okul Öncesi Eğitim Kurumlarındaki Çocukların Sayı	117.239	119	124.221	126.866	128.826

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, 2021

4.3. Genel Orta Eğitim

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde genel orta öğretim (genel eğitim) ile ilgili düzenleme Eğitim Kanununun 15. Maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre Azerbaycan Cumhuriyeti'nde genel orta öğretim 3 kademe verilmektedir;

1. İlkokul
2. Ortaokul
3. Lise

Genel ortaöğretim farklı düzeylerde verilse de yine de tutarlı bir bütün oluşturmakta ve genellikle aynı eğitim kurumunda verilmektedir. Ancak ailelerin ve öğrencilerin talebi üzerine istenilen sınıfta başka bir okula nakil mümkündür. Her üç düzeyden de mezun olanlar genel ortaöğretim mezunu olarak kabul edilir. Toplam 11 yıl süren genel ortaöğretim, istenirse daha erken de tamamlanabilmektedir.

Genel ortaöğretimde, dersler her yıl 15 Eylül'de başlar ve Mayıs ayının sonunda sona eder. Genel orta eğitimle ilgili temel istatistikler Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2: Genel Orta Eğitim İstatistikleri

Yıllar	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020
Genel Orta Eğitim Kurumlarının Sayı	4462	4452	4438	4439	4433
Öğrencilerin Sayı	1.353.309	1.461.748	1.520.186	1.561.875	1.616.105
Öğretmenlerin Sayı	156.639	155.448	154.319	153.386	151.561

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, 2021

Devlet İstatistik Komitesi'ne göre 2019-2020 öğretim yılı itibarıyla Azerbaycan Cumhuriyeti'nde ortaokul sayısı 4433, eğitim gören öğrenci sayısı 1.606.105 ve öğretmen sayısı 151.561 kişi olmaktadır. Bu okulların müfredatları eğitim diline göre farklılık göstermektedir (Devlet İstatistik Komitesi, 2021).

4.4. İlkokul

Azerbaycan'da ilkokula kabul yaşı 6'dır. İlkokul 1-4. sınıfları kapsamakta ve zorunlu olmaktadır. Genelde öğrenciler ilkokula alınıp kayıt yaptırırken ilgi alanları, hobileri, hoşlandığı ve hoşlanmadığı şeyler forumda belirtilir. 14 yaşından büyük öğrenciler, Okul Kuralları (Education Act 1993: 11) uyarınca okuldan uzaklaştırılabilmektedirler. Ancak, ebeveynlerini kaybeden veya korumadan yoksun bırakılan öğrenciler, korumaları altındaki kurumların izni olmaksızın okuldan atılmazlar (Mammadov, 2018).

İlkokulda derslerin çoğu bir öğretmen tarafından verilmektedir. Sadece müzik, yabancı dil ve resim dersleri farklı öğretmenler tarafından eğitilmektedir. Eğitim Kanunu'nun 14. maddesine göre, ilköğretim sınıfları teknik ve mali alt yapıya sahip 20 öğrenciden oluşmaktadır. Bu miktar aşılsa ilgili standartları tanımlayan belgelere göre bölünebilir. Köylerde ve zorunlu durumlarda sınıf oluşturulurken öğrenci sayısı dikkate alınmaz ve bölge eğitim müdürlüklerinin kararı ile sınıflar açılır. Çalışan ailelerin çocuklarına yönelik derslerden sonra, "gündüz bakım grupları" adı verilen gruplar halinde dersler yapılmaktadır.

İlkokuldan mezun olanlar, zorunlu eğitim tamamlanmadığı için diploma alamamaktadır. İlkokuldan mezun olan öğrenciler, eğitimlerine istedikleri okulda devam edebilirler (Seferov ve Akkuş, 2015: 83).

4.5. Ortaokul

Azerbaycan'da ortaokul seviyesi 5-8. sınıfları kapsar ve zorunludur. Sınıf başına düşen öğrenci sayısı burada 20 olarak tanımlanır ve bu sayı aşıldığında ilgili normları tanımlayan belgelere göre ikiye bölünebilir (Eğitim Kanunu, 1993: 11). Yine köylerde sınıflar oluşturulurken ve zorunlu durumlarda öğrenci sayısı dikkate alınmaz. Bu sınıflar bölge eğitim müdürlüklerinin kararı ile açılır.

Ortaokuldan mezun olan öğrenciler, belirli sınavları geçerek eğitimlerine güzel sanatlar okulları, meslek yüksekokulları ve meslek liselerinde devam edebilirler. Sınavların şekli ve kuralları okul yönetmeliğine göre belirlenir (Zamanov, 2017).

4.6. Lise

Lise dönemi 9-11. sınıfları kapsamaktadır. Bu düzeyde eğitim, öğrencilerin tercihlerine göre doğal veya sözlü derslerle devam eder. Üstün zekalı ve yetenekli öğrenciler için özel alan dersleri açılmaktadır.

Buradaki sınıflar teknik ve mali alt yapıya sahip 15 kişilik olarak tasarlanmıştır (Eğitim Kanunu, 1993: 11). Sınıfların ikiye bölünmesi, belirli normları oluşturan belgelerle gerçekleştirilir. Sınıfların ikiye bölünmesi, Azerbaycan dili sınıflarında ve yabancı dil, beden eğitimi, işletme (iş) eğitiminin uzmanlık sınıflarında ve farklı dillerde eğitim verilen sınıflarda yapılır.

Özel sınıflar, üst düzeydeki üstün zekalı ve yetenekli öğrencilere açık olabileceği gibi, lise, gymnasium gibi eğitim kurumları ve bazı bilim okulları ve yükseköğretim kurumları bünyesinde veya bağımsız olarak eğitim veren uzmanlaşmış yükseköğretim kurumları da olabilir (Halilov, 2019).

Litsey'ler, belirli alanlarda uzmanlaşmış müfredata göre eğitim veren orta ve lise seviyelerinde kurulmuş okullardır. Bu okullar genellikle sayısal yazılım kurumlarıdır.

Gymnasiumlar ise üstün yetenekli öğrencilere kural olarak sözlü dil derslerinin verildiği genel ortaöğretim kurumlarıdır.

Ülkede okuma-yazma ve eğitim düzeyinin artırılması amacıyla genel ortaöğretim kurumlarında ortaokulların ikinci öğretim ve yazışma sınıfları açılmakta ve bu sayede çalışan vatandaşlara eğitimlerine devam etme olanağı sağlanmaktadır.

Liseden mezun olan öğrencilere sertifika verilir. Adını Sovyet döneminden alan bu belge, öğrencilerin genel orta öğretim yani lise diploması aldıklarını gösterir. Sertifika alan mezunlar, yükseköğretim kurumlarına başvurma hakkına sahiptir (Ahmedov, 2011).

4.7. Yüksek Öğretim

Yükseköğretim hem Sovyet döneminde hem de sonrasında önemini korumaktadır. Bu, gelişmekte olan bir ülkede yetişmiş eleman ihtiyacı ve dünya standartlarını yakalama ihtiyacı olarak görülse de, en azından Sovyet döneminde ortaya çıkan yükseköğretim mezunu olma ayrıcalığı devam etmektedir. Diğer bir deyişle, yükseköğrenim görmenin aile ya da öğrenci olmasının sağladığı yararların yanı sıra sağladığı eğitim ve yarattığı beklentiler gibi olumlu faydaları da yükseköğretime olan talebi her zaman artırmıştır. Belki de bu yüzden üniversitelere başvuruların sayısı her yıl artış göstermektedir. Ancak nedeni ne olursa olsun Azerbaycan Cumhuriyeti'nde yükseköğretim her zaman devlet tarafından desteklenmiş ve halk tarafından tercih edilmiştir (Yalçınkaya ve Kaya, 2016: 35).

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde yüksek öğretim de okul öncesi, ilköğretim, genel orta eğitime benzer olarak eğitim sistemine dahil olmakta ve Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığının yönetim ve denetimi altında bulunmaktadır. Aynı şekilde bu sistem Sovyet döneminden beri uygulanmaktadır. Eğitimin tüm aşamalarını tek bir merkezden yönetmek ve kontrol etmek zor olsa da tüm aşamalar arasında koordinasyon daha kolaydır.

Bugün Azerbaycan Cumhuriyeti'nde birçok yüksek öğretim kurumu bulunmaktadır. Bazı yüksek öğretim kurumları Sovyet döneminde, bazıları ise bağımsızlıktan sonra kurulmuştur. Bu kurumlar hem kamu hem de özel olarak eğitim vermektedir. Özel yükseköğretim kurumları, doğal olarak bağımsızlık sonrası yükseköğretimdeki en önemli gelişmelerden ve değişikliklerden biridir. Özel üniversitelerde eğitim resmi, gıyabında, gece ve uzaktan yapılır. Ancak bunlardan en önemlisi örgün eğitimidir ve mezuniyet sonrası en büyük fayda bu eğitim biçiminden gelmektedir (Kelbeliyev, 2012).

Azerbaycan Cumhuriyeti yüksek öğretim kurumlarının yasal düzenlemesi Eğitim Yasasının 19. Maddesi ile belirlenir. 19. maddeye göre Azerbaycan'da yüksek öğretim üniversiteler, akademiler, enstitüler, kolejler ve konservatuarlar gibi kurumlarda verilmektedir. Yükseköğretim kurumları eğitim düzeyleri bakımından birbirlerinden farklılık göstermektedirler. Diğer bir deyişle, yükseköğretim kurumlarının bazıları çok düzeyli eğitim kurumları, bazıları bilim ve eğitim kurumları, bazıları ise bilimsel, endüstriyel ve tıbbi kurumlar olarak eğitim vermektedir. Bazı eğitim kurumları sadece belirli alanlarda eğitim vermektedir.

Yukarıda belirtildiği gibi, yükseköğretim düzeyindeki en önemli eğitim biçimi örgün eğitimidir. Öğrenimini başka yollarla tamamlayanlar lisans mezunu olarak görülmekte ve yüksek lisans veya doktora yapamamaktadırlar. Sonuç olarak, bu çalışma şekli akademik bir kariyer için uygun değildir.

Azerbaycan'ın yüksek öğretim kurumlarında sınıflardaki öğrenci sayısı teknik altyapı ve personel ihtiyacı dikkate alınarak belirlenmektedir. Yine Eğitim Kanununda bu sayı 12-15 olarak tanımlanmıştır (Mardanov, 2009).

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde eğitim veren yükseköğretim kurumlarının amaçları Eğitim Kanunu'nun 20. maddesinde şu şekilde sıralanmıştır:

- Belirli bir yüksek öğrenime sahip uzmanlar yetiştirmek;
- Bilimsel araştırma yapmak;
- Bilim adamları yetiştirmek;
- Öğretmenlerin ve araştırmacıların periyodik incelemelerini yaparak sertifikalandırmak;
- Uzmanlaşma ve yeniden eğitim sağlama;
- Bilimsel yayınlar yapma;
- Kamuoyunu bilgilendirmek ve bilinçlendirmek.
- Bilimsel üretimde, ticari faaliyetlerde, eğitim ve finans ve ekonomi alanında uluslararası ilişkilerde yardım göstermek.

5. SONUÇ

Azerbaycan bağımsızlığını kazandıktan sonra diğer alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da köklü reformlara ihtiyaç duyulmuştur. Sovyet eğitim sisteminden modern ve dünya standartlarında bir eğitim sistemine geçiş 1990'ların ortalarında başlamıştır. Bu yönde atılan ilk önemli adım, 1993 yılında ülkede iki kademeli yüksek öğretimin (lisans ve yüksek lisans) tanıtılması olmuştur. Aynı yıl, ülkedeki 23 yükseköğretim kurumuna ilk kez lisans öğrencileri alındı. Daha sonra lisans eğitiminin içeriğinde köklü

değişiklikler ve güncellemeler yapılmıştır. Kurallar daha da geliştirilmiş, dünya eğitim sisteminin gereklerine uygun standartlar uygulanmış ve eğitimde kredi sistemine geçiş süreci başlamıştır. 1997 yılında yükseköğretimde ilk lisans derecesinin ardından yükseköğretimde ikinci yüksek lisansa geçiş başlamıştır.

Azerbaycan, eğitimde sistemik reformların başlatılmasının yanı sıra, ülkenin genel ekonomik kalkınmasına paralel olarak eğitime yapılan devlet harcamalarının miktarını defalarca artırdı. Eğitime yönelik devlet bütçesi harcamalarındaki hızlı artış 2005 yılında başlamıştır. O yıldan bu yana eğitime ayrılan fon üç katına çıktı. Böylece, 2006'da eğitimin maliyeti yaklaşık 480 milyon manat iken, 2011'de 1,27 milyar dolardı. Bu, toplam bütçe harcamalarının yaklaşık yüzde 8,2'sidir. Devlet bütçesinin eğitime yaptığı harcamaların önemli bir kısmı yeni okulların inşasına ve eğitim altyapısının modernizasyonuna yöneliktir. Okul inşaatı ve onarımına yapılan yatırımların hacmi 2004 yılına göre birçok kat arttı.

KAYNAKÇA

- Ağayev, E. (2014). *Güney Kafkasya Halklarının Pedagojik İlişkileri Tarihinden*. Bakü: Eğitim Yayıncılık.
- Ahmedov H. (2011). *Azerbaycan ekolünün tarihi ve pedagojik düşünce*. Bakü: Uluslararası Üniversite – NPM.
- Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Kanunu, 1993-2002.
- Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi Raporları, 2015-2021
- Bagirzade M. (2016). *Azerbaycan'da Eğitim Sektörünün ve İş İlişkilerinin Gelişimi İçin Beklentiler*. Bakü: ATIB / TİKA.
- Eliyarlı, S. (1996). *Azerbaycan Tarihi uzak geçmişten 1870 yıllarına kadar*. Bakü: Azerbaycan Yayıncılık.
- Halilov, S. (2019). Eğitim, öğretim, yetiştirme. *Azerbaycan Üniversitesi yayıncılık*, 4(1), 18-33.
- Hesenov, A. & Ağayev E. (2007). *Pedagogika. Naşir yayıncılık*, 8(2), 45-80.
- İsmayılov, M. (2003). *Azerbaycan Tarihi*, Bakı: Azernesr Yayıncılık.
- Kelbeliyev, A. (2012). *Eğitim Yönetiminin Temelleri*, Bakü: Nurlan Yayıncılık.
- Mammadov, H. (2014). *Ulu İpek Yolu ve Medeniyetler Arası Diyalog*. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayınları.
- Mammadov, J. (2018). *Bağımsızlık Sonrası Azerbaycan Eğitim Sistemindeki Değişim ve Gelişmeler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Merdanov, M. (2006). *Azerbaycan Eğitiegmi dün, bugün, yarın*. Bakü: Eğitim Yayınları.
- Mardanov, M. (2009). *Azerbaycan eğitimi yeni bir gelişme aşamasında*. Bakü: Çaşıoğlu yay.
- Merdanov, M. & Kuliyeve, E. (2003). *Azerbaycan Eğitimi Halk Cumhuriyeti yıllarında: 1918-1920*. Bakü: Çaşıoğlu Yayınları.
- Mollayev, İ. (1996). *Orta Çağlarda Azerbaycan Mütefekirleri Talim-Terbiye Hakkında*. Bakü: Çaşıoğlu Yayıncılık.
- Saray, M. (1996). *Yeni Türk Cumhuriyetleri Tarihi*, Ankara: T.T.K. Basımevi.
- Seferov, R. & Akkuş, A. (2015). Azerbaycan Nüfusunun Eğitim Açısından Analizi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (13), 357-376.
- Yalçınkaya, Ö. & Kaya, V. (2016). Eğitimin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri:Düşük,Orta Ve Yüksek Gelirli Ülkeler Üzerinde Bir Uygulama (1991-2011). *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(3), 27-60.
- Yıldırım, M (2014). *Eğitim yönetimi: Azerbaycan'da Eğitim Sistemi, Yönetimi ve Organizasyonu*. İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Cumhuriyetleri'nin Çalışma Sorunları ve Sosyo-Ekonomik Yapısı Anabilim Dalı, İstanbul.
- Zamanov, E. (2017). *Sovyetler Döneminde Azerbaycan'da Eğitim Hareketleri*. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.